

technologies: EU experience and prospects for Ukraine]. In: *Tsyfrova transformatsiia prava: YeS ta Ukraina: Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference* (Kharkiv, April 30, 2024), pp. 126-133. Kharkiv: KhNUVS. [in Ukrainian].

16. Shymon S. I. (2024). Tsyfrovyi kontent yak ob'ekt tsyvilnykh prav u svitli novitnikh zakonodavchykh rishen [Digital content as an object of civil rights in the light of recent legislative decisions]. In: *Stan i zasady reformuvannya tsyvilnoho ta zhytlovoho zakonodavstva Ukrainy: Proceedings of the XXII Scientific and Practical Conference* (Kharkiv, February 9, 2024), pp. 269-272. Kharkiv: EKUS. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 25.11.2025

УДК 342.9:069:355.48.

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-19-379-383

Лютіков Петро Сергійович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів
lyutikovp@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-6173-0128

Островський Сергій Олександрович,
кандидат юридичних наук, доцент,
osa160671@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9520-4732

Зима Вікторія Миколаївна,
старший викладач кафедри іноземних мов
ННІ «Юридичний інститут»
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
zimavic@ukr.net
ORCID ID: 0009-0005-3283-3570

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЕВАКУАЦІЇ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ ТА ПРЕДМЕТІВ МУЗЕЙНОГО ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЧАСТИНИ МУЗЕЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ ПРОТЯГОМ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті здійснено комплексний науковий аналіз адміністративно-правового режиму евакуації музейних предметів та предметів музейного значення державної частини Музейного фонду України в умовах воєнного стану. Обґрунтовано, що цей режим є спеціальним різновидом публічно-правового регулювання, спрямованим на збереження культурних цінностей у період збройної агресії та інших надзвичайних загроз. Визначено його місце у системі адміністративно-правових режимів та охарактеризовано його структурно-функціональні особливості.

Доведено, що адміністративно-правовий режим евакуації поєднує ознаки режиму державного стану та функціонального режиму управління у сфері охорони культурної спадщини. Його зміст розкривається через систему імперативних приписів, спеціальних процедур, обмежень і гарантій, спрямованих на забезпечення збереження музейних предметів без зміни їх правового титулу. Проаналізовано співвідношення цього режиму з категоріями правового статусу та правового становища суб'єктів публічного адміністрування.

Особливу увагу приділено проблемам нормативного забезпечення евакуаційних заходів, зокрема залежності регулювання від підзаконних актів та відсутності системного закріплення відповідних положень на рівні закону. Обґрунтовано необхідність формування стабільної законодавчої моделі, яка б забезпечувала передбачуваність правозастосування та належний рівень правових гарантій.

Зроблено висновок про те, що адміністративно-правовий режим евакуації музейних предметів виступає важливим інструментом забезпечення національної безпеки у гуманітарному вимірі. Його подальший розвиток повинен базуватися на принципах системності, пропорційності, правової визначеності та узгодженості з міжнародними стандартами охорони культурних цінностей.

Ключові слова: адміністративно-правовий режим, воєнний стан, евакуація культурних цінностей, Музейний фонд України, публічне адміністрування, охорона культурної спадщини, спеціальний правовий режим, імперативне регулювання, національна безпека, правові гарантії збереження власності.

Lyutikov P., Ostrovsky S., Zima V. ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGIME FOR EVACUATION OF MUSEUM OBJECTS AND OBJECTS OF MUSEUM SIGNIFICANCE OF THE STATE PART OF THE MUSEUM FUND OF UKRAINE DURING MARTIAL STATE

The article provides a comprehensive scientific analysis of the administrative and legal regime governing the evacuation of museum objects and items of museum significance belonging to the state part of the Museum Fund of Ukraine under martial law. It substantiates that this regime constitutes a special form of public law regulation aimed at preserving cultural property during armed aggression and other extraordinary threats. The study determines its place within the system of administrative legal regimes and outlines its structural and functional characteristics.

It is argued that the administrative and legal regime of evacuation combines the features of a state emergency regime and a functional administrative regime in the field of cultural heritage protection. Its content is revealed through a system of imperative prescriptions, special procedures, restrictions, and legal guarantees designed to ensure the preservation of museum objects without altering their legal title. The article also analyzes the correlation of this regime with the concepts of legal status and legal position of public administration subjects.

Special attention is paid to the regulatory framework of evacuation measures, particularly to the predominance of subordinate legislation and the absence of a comprehensive legislative consolidation at the statutory level. The necessity of establishing a stable legislative model capable of ensuring legal certainty, consistency of enforcement practice, and adequate protection of cultural property is substantiated.

The study concludes that the administrative and legal regime of evacuation of museum objects serves as an essential instrument for safeguarding national security in its humanitarian dimension. Its further development should be grounded in the principles of systemic coherence, proportionality, legal certainty, and alignment with international standards for the protection of cultural property.

Keywords: administrative legal regime, martial law, evacuation of cultural property, Museum Fund of Ukraine, public administration, protection of cultural heritage, special legal regime, imperative regulation, national security, legal guarantees of property preservation.

Постановка проблеми. Збройна агресія проти України актуалізувала питання збереження культурних цінностей як складової національної безпеки. Музейні предмети державної частини Музейного фонду України перебувають під підвищеною загрозою знищення, пошкодження або незаконного переміщення. Запровадження воєнного стану зумовило необхідність застосування спеціальних адміністративно-правових механізмів для їх захисту. Однак чинне регулювання евакуації музейних предметів характеризується фрагментарністю та недостатньою системністю. Значна частина процедур визначається підзаконними нормативними актами, що ускладнює забезпечення стабільності правового режиму. У таких умовах виникає потреба у ґрунтовному науковому дослідженні адміністративно-правового режиму евакуації музейних предметів та визначенні напрямів його вдосконалення.

Метою статті є комплексне визначення правової природи, структурних ознак і місця адміністративно-правового режиму евакуації музейних предметів у системі адміністративного права, а також обґрунтування концептуальних підходів до вдосконалення його нормативного закріплення в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку музейної справи та формування державної політики у сфері охорони культурної спадщини отримала висвітлення у працях Т. Ю. Белофастової, Р. В. Маньковської, Ф. Рябчікової, які досліджували історичну еволюцію музейної інституції, її правову природу та значення у збереженні культурної пам'яті. Питання трансформації державної музейної політики, модернізації управління та стратегічних напрямів розвитку галузі аналізували І. В. Пантелейчук, В. В. Панченко, Н. А. Малиш, С. О. Москаленко, О. М. Романуха, а також В. Оришук, зокрема у контексті цифровізації музейної сфери.

Проблеми збереження культурних цінностей в умовах політичних криз і збройних конфліктів стали предметом наукових розвідок Я. Л. Ващенка, Л. Плешакової, С. Кота, Н. О. Філіпчук, які акцентували увагу на питаннях втрат, реституції, захисту музейних колекцій та міжнародних механізмах співпраці. Організаційні та управлінські аспекти діяльності музейних установ, а також особливості їх функціонування в системі державного управління досліджували В. А. Доманський та І. О. Яковець. Концептуальні засади системного підходу в державному управлінні, що мають методологічне значення для дослідження режимного регулювання, обґрунтував Н. Р. Нижник.

Водночас аналіз наукових джерел засвідчує, що попри значну кількість досліджень у сфері музейної політики та охорони культурної спадщини, комплексне адміністративно-правове осмислення режиму евакуації музейних предметів у період воєнного стану як самостійного інституту адміністративного права залишається недостатньо розробленим. Це обумовлює необхідність подальшого наукового опрацювання зазначеної проблематики з урахуванням сучасних безпекових викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адміністративно-правовий режим евакуації музейних предметів та предметів музейного значення державної частини Музейного фонду України протягом воєнного стану слід розглядати як спеціальний різновид публічно-правового режиму охорони культурних цінностей, що функціонує в умовах особливого періоду та спрямований на забезпечення їх збереження шляхом тимчасового переміщення.

Система адміністративно-правових режимів у сучасній доктрині адміністративного права характеризується складністю внутрішньої побудови та різноманітністю функціонального призначення. У наукових підходах до класифікації таких режимів одним із ключових критеріїв виступає їх цільова спрямованість. Відповідно до цього підходу, адміністративно-правові режими поділяються на режими, що фіксують особливі державні стани; функціональні режими, покликані забезпечувати управлінські процеси у

певних сферах; а також легалізуючі режими, спрямовані на офіційну реєстрацію суб'єктів і регламентацію окремих видів діяльності [1, с. 264]. Така класифікація дозволяє системно визначити місце конкретного режиму у загальній структурі адміністративного регулювання та з'ясувати його домінуючі засоби впливу.

У теоретичному вимірі поняття «правовий режим» розкривається через характеристику предмета і методу правового регулювання відповідної галузі права. В.Я. Настюк визначає галузевий правовий режим як сукупність юридичних засобів регулювання, опосередкованих специфічним методом правової дії та заснованих на принципах, притаманних конкретній галузі [2, с. 21]. Таким чином, правовий режим розглядається як інструментальна категорія, що відображає характер і спосіб правового впливу на певну групу суспільних відносин. У цьому контексті адміністративно-правові режими є формою реалізації публічної влади, в якій домінують імперативні приписи, заборони та спеціальні обмеження.

Своєю чергою, В.А. Белевцева підкреслює, що галузевий правовий режим є результатом регулятивної дії системи юридичних засобів, притаманних відповідній галузі права, які забезпечують стабільність і нормальне функціонування певного комплексу суспільних відносин [3, с. 123]. Така позиція акцентує увагу на функціональній природі режиму як упорядкованої системи впливу, що має чітко визначену мету. У межах адміністративного права це означає, що кожен режим формується з урахуванням специфіки управлінських відносин, рівня публічного інтересу та необхідності забезпечення балансу між владними повноваженнями і правами людини.

Водночас у доктрині звертається увага на співвідношення категорій «правовий режим», «правовий статус» і «правове становище». Переважна позиція полягає у розмежуванні цих понять: правовий статус визначає сукупність прав, обов'язків та відповідальності суб'єкта, тоді як правовий режим регулює порядок здійснення певної діяльності або функціонування визначеного об'єкта управління. Такий підхід дозволяє уникнути отождолення інституційного стану суб'єкта з процедурно-організаційними правилами його діяльності.

З урахуванням наведених теоретичних положень адміністративно-правовий режим евакуації музейних предметів доцільно віднести до групи спеціальних режимів, що поєднують ознаки режиму державного стану (оскільки функціонують в умовах воєнного стану) та функціонального режиму (оскільки забезпечують реалізацію управлінських повноважень у сфері охорони культурної спадщини). Його специфіка полягає у домінуванні імперативних приписів щодо порядку прийняття рішень, переміщення, обліку та повернення культурних цінностей, а також у встановленні підвищених вимог до суб'єктів, відповідальних за їх збереження.

Отже, адміністративно-правовий режим евакуації музейних предметів слід розглядати не ізольовано, а як елемент багаторівневої системи адміністративно-правових режимів, що мають різну цільову спрямованість і функціональне навантаження.

Нормативною основою такого режиму є Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [4], Закон України «Про музеї та музейну справу» [5], Закон України «Про культуру» [6], Закон України «Про охорону культурної спадщини» [7], Кодекс цивільного захисту України.

Зміст відповідного режиму характеризується поєднанням галузевого (культурно-охоронного) та безпекового компонентів. З одного боку, музейні предмети визначаються законодавством як складова національного культурного надбання та перебувають під державною охороною незалежно від форми власності [5]. З іншого боку, в умовах воєнного стану держава на підставі Закону України «Про правовий режим воєнного стану» уповноважена запроваджувати додаткові заходи для захисту матеріальних цінностей, що мають публічне значення [4]. Саме в цій площині формується спеціальний адміністративно-правовий механізм евакуації, який передбачає імперативність рішень, централізовану координацію та обов'язковість виконання управлінських приписів.

Зазначений режим має чітко визначену процедурну структуру. Він включає: визначення підстав для евакуації (розташування закладу на території бойових дій, на відстані менш ніж 50 кілометрів від лінії зіткнення або наявність рішення військової адміністрації); встановлення суб'єктів прийняття рішення (Міністерство культури України щодо державних закладів, обласні військові адміністрації щодо комунальних закладів, керівник закладу приймає рішення у разі безпосередньої загрози); документальне оформлення передачі; забезпечення умов зберігання; регламентацію повернення та моніторингу. Таким чином, йдеться не про факультативну дію адміністрації, а про нормативно врегульований комплекс управлінських процедур.

Особливістю режиму є також багаторівнева система суб'єктів публічного адміністрування. Координаційна функція покладається на Міністерство культури України, тоді як організаційно-розпорядчі повноваження реалізуються військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування, що кореспондує із положеннями Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо функціонування військових адміністрацій як суб'єктів спеціального правового режиму [4]. Автор зауважує, що така модель забезпечує баланс між галузевою компетенцією у сфері культури та завданнями національної безпеки.

Важливою ознакою адміністративно-правового режиму евакуації є запровадження черговості переміщення культурних цінностей. Розподіл на три черги залежно від історико-культурної ваги та рівня ризику свідчить про інституціоналізацію принципу пріоритетності та раціонального використання ресурсів. Автор вважає, що саме ця конструкція дозволяє поєднати принцип збереження унікальних об'єктів із

реаліями воєнного часу та логістичними обмеженнями.

Завершальним елементом режиму є регламентація повернення культурних цінностей. Рішення про повернення має бути прийняте протягом дванадцяти місяців після припинення або скасування воєнного стану, а у разі неможливості повернення визначається нове місце постійного зберігання, така норма демонструє тимчасовий характер обмежень та підтверджує відсутність зміни правового титулу на музейні предмети, що відповідає принципам охорони права власності, закріпленим у національному та міжнародному праві.

Разом з тим, зазначена постанова Кабінету Міністрів України, якою затверджено Порядок тимчасового переміщення (евакуації) культурних цінностей під час воєнного стану, має обмежений характер дії. По-перше, її застосування прямо пов'язане з функціонуванням правового режиму воєнного стану, а отже вона є нормативним актом спеціальної, часово зумовленої дії. По-друге, як підзаконний нормативно-правовий акт вона деталізує норми законів, однак не формує самостійної системної моделі регулювання евакуації музейних предметів поза межами особливого періоду. По-третє, її конструкція має реактивний характер, оскільки була прийнята у відповідь на конкретні виклики збройної агресії, а не як елемент довгострокової державної політики у сфері захисту Музейного фонду України.

Вказана ситуація об'єктивно актуалізує питання внесення системних і постійних змін на рівні закону. З огляду на те, що Закон України «Про музеї та музейну справу» визначає правовий статус музейних предметів, режим їх збереження та загальні обов'язки держави, саме цей закон є логічним місцем для закріплення комплексного правового регулювання евакуації музейних цінностей. Наявність лише підзаконного акту, навіть детального, не забезпечує належного рівня стабільності правового регулювання, оскільки постанова може змінюватися в оперативному порядку, тоді як закон формує сталі засади правового режиму.

У цьому контексті доцільним, на нашу думку, є доповнення Закону України «Про музеї та музейну справу» окремим розділом, з умовною назвою: «Евакуація музейних предметів та забезпечення їх збереження в умовах особливого періоду». Структурно такий розділ міг би містити декілька логічно пов'язаних статей. Перша стаття має визначати правові підстави евакуації, її мету та принципи (принцип пріоритетності, збереження правового титулу, пропорційності втручання, обов'язковості документального оформлення). Друга стаття повинна встановлювати суб'єктний склад та розмежування повноважень між центральним органом виконавчої влади у сфері культури, військовими адміністраціями, органами місцевого самоврядування та керівниками закладів. Третя стаття може закріплювати процедурні гарантії: порядок прийняття рішення, вимоги до оформлення передачі, особливості транспортування, відповідальність приймаючої сторони, право моніторингу. Окрема стаття має бути присвячена поверненню евакуйованих предметів і збереженню їх правового статусу, прямо підкреслюючи, що евакуація не змінює форми власності та не впливає на належність музейних предметів до державної частини Музейного фонду України.

Законодавче закріплення таких положень дозволило б перетворити евакуацію музейних цінностей із тимчасового антикризового механізму на структурований елемент адміністративно-правової системи захисту культурної спадщини. Це забезпечило б стабільність регулювання, правову визначеність для суб'єктів музейної справи та відповідність міжнародним стандартам охорони культурних цінностей під час збройних конфліктів. Таким чином, підзаконний порядок має виконувати функцію деталізації, тоді як фундаментальні засади евакуації повинні бути закріплені на рівні закону як складова постійної державної політики у сфері охорони культурної спадщини.

Отже, адміністративно-правовий режим евакуації музейних предметів протягом воєнного стану є комплексною, імперативною та процедурно деталізованою системою управлінських заходів, що спрямована на забезпечення збереження державної частини Музейного фонду України в умовах збройної агресії. Його правова природа полягає у поєднанні охоронної функції держави у сфері культурної спадщини та безпекової функції публічної влади, що реалізується в межах спеціального правового режиму воєнного стану.

Висновки. Адміністративно-правовий режим евакуації музейних предметів державної частини Музейного фонду України в умовах воєнного стану є складним багаторівневим правовим інститутом, який поєднує у собі елементи спеціального режиму державного стану та функціонального управлінського режиму у сфері охорони культурної спадщини. Його зміст визначається не лише потребою оперативного реагування на загрози збройного характеру, а й необхідністю збереження правового титулу, гарантування цілісності музейних колекцій та дотримання міжнародних стандартів захисту культурних цінностей.

У теоретичному аспекті адміністративно-правовий режим евакуації підтверджує положення доктрини про імперативний характер режимного регулювання, в якому домінують спеціальні приписи, обмеження та процедурні гарантії. Водночас він не може розглядатися ізольовано від системи галузевих режимів адміністративного права, оскільки його ефективність залежить від узгодженості із загальними принципами публічного управління, механізмами контролю та балансування публічного інтересу і прав суб'єктів правовідносин.

У нормативному вимірі дослідження засвідчує необхідність подальшої систематизації та стабілізації правового регулювання у цій сфері. Тимчасові антикризові механізми мають бути інтегровані у цілісну модель законодавчого забезпечення охорони Музейного фонду України, що дозволить підвищити рівень правової визначеності, передбачуваності та ефективності управлінських рішень у сфері захисту культурної

спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Тиндик Н. П. Світовий міграційний процес: теорія, практика, державне регулювання : монографія. К. : Атіка, 2006. 532 с.
2. Адміністративно-правові режими в Україні : монографія / В. Я. Настюк, В. В. Белєвцева. Х. : Право, 2009. 128 с.
3. Белєвцева В. В. Адміністративно-правові режими у системі забезпечення національної безпеки України: поняття, зміст та значення. Право України. 2010. № 6. С. 161–166.
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 389-VIII від 12 травня 2015 року // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.
5. Про музеї та музейну справу: Закон України № 249/95-ВР від 29 червня 1995 року // Відомості Верховної Ради України. 1995. № 25. Ст. 191.
6. Про культуру: Закон України № 2778-VI від 14 грудня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 24. Ст. 168.
7. Про охорону культурної спадщини: Закон України № 1805-III від 8 червня 2000 року // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 39. Ст. 333.
8. Положення про Музейний фонд України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 20 липня 2000 року № 1147 // Офіційний вісник України. 2000. № 30. Ст. 1268; із змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 22 грудня 2010 року № 1213 // Офіційний вісник України. 2011. № 84. Ст. 2956.

REFERENCES:

1. Tyndyk, N. P. (2006). Svitovyi mihratsiinyi protses: teoriia, praktyka, derzhavne rehuliuivannia [Global migration process: theory, practice, state regulation]. Kyiv: Atika. [in Ukrainian].
2. Nastyuk, V. Ya., Bielievtsieva, V. V. (2009). Administratyvno-pravovi rezhy my v Ukraini [Administrative and legal regimes in Ukraine]. Kharkiv: Pravo. [in Ukrainian].
3. Bielievtsieva, V. V. (2010). Administratyvno-pravovi rezhy my u systemi zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy: poniattia, zmist ta znachennia [Administrative and legal regimes in the system of ensuring national security of Ukraine: concept, content and significance]. Pravo Ukrainy – Law of Ukraine, 6, 161–166. [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy Pro pravovyi rezhy my voiennoho stanu [Law of Ukraine On the Legal Regime of Martial Law] vid 12.05.2015 No 389-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2015, No 28, st. 250. [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy Pro muzei ta muzeinu spravu [Law of Ukraine On Museums and Museum Affairs] vid 29.06.1995 No 249/95-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1995, No 25, st. 191. [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrainy Pro kulturu [Law of Ukraine On Culture] vid 14.12.2010 No 2778-VI. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2011, No 24, st. 168. [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy Pro okhoronu kulturnoi spadshchyny [Law of Ukraine On Protection of Cultural Heritage] vid 08.06.2000 No 1805-III. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2000, No 39, st. 333. [in Ukrainian].
8. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Muzeinyi fond Ukrainy [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On approval of the Regulation on the Museum Fund of Ukraine] vid 20.07.2000 No 1147. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine. 2000, No 30, st. 1268; amended by Resolution No 1213 vid 22.12.2010. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 2011, No 84, st. 2956. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 25.11.2025